

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fecr Yayınları: 249

HADİS İLMİNDE METİN TENKİDİ ÖRNEKLERİ

Prof. Dr. Ahmet KELEŞ

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj & Kapak
FCR

Baskı & Cilt
AYDAN BASIM ve YAYIM LTD. ŞTİ.
Örnek Sanayi Sitesi Alınleri Bulvarı
364. Sokak No: 4 Ostim/ANKARA
Tel: 0312.354 46 27-28

1. Baskı: Ekim 2017

ISBN: 978-605-9652-45-2

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

HADİS İLMİNDE METİN TENKİDİ ÖRNEKLERİ

Prof. Dr. Ahmet Keleş

Ankara 2017

Prof. Dr. Ahmet Keleş

1959 yılında Kırşehir Çiçekdağında doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini Kırıkkale’de tamamladı. 1988 tarihinde Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Aynı üniversitede Hadis alanında; “*Abdurrezzak b. Hemmâm’ın Musannefindeki Sahabe ve Tabiîn Fetvaları Işığında Sünnetin Teşrî Değeri*” adlı teziyle yüksek lisansını, “*Hadislerin Kuran’a Arz Usûlü*” teziyle de doktarasını tamamladı. 1998 yılında, Yrd. Doç. Dr. olarak Dicle Üniversitesi Hadis Ana Bilim Dalına atandı. 2004 yılında doçent, 2009 yılında da Profesör oldu. Halen aynı üniversitede öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tebliğ
A.Ü.İ.F.D	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
a.s.	: Aleyhisselam
a.y.	: Aynı yer
b.	: Bin
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
H.Ü.İ.F.Y.	: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
h. no	: Hadis Numarası
Hz.	: Hazreti
İfav.	: Marmara İlahiyat Fakültesi Yayınları
isam	: İslam Araştırmaları Merkezi
mad.	: Madde
M.Ö.	: Milattan Önce
M.E.B.Y.	: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
nşr.	: Neşreden
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SBArD	: Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi
T.T.K.Y	: Türk Tarihi Kurumu Yayınları
trc.	: Tercüme
tsz	: Tarihsiz
T.D.İ.Y	: Türkiye Diyanet İşleri Yayınları
ty.	: Tarih yok
vs.	: Vesaire
vd.	: Ve diğerleri
yy	: Yer yok
Y.	: Yayınları

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	11
I. HADİS İLMİNDE METİN TENKİDİ	13
1. Rivayet ve Hadis	13
2. Rivayet Süreci	14
3. Metin Tenkidinin Mahiyeti.....	18
4. Metin Tenkidi Süreci.....	20
5. Metin Tenkidi Neden Aklı Bir Etkinliktir?.....	21
6. Acaba Durum Gerçekten Böyle Mi?.....	22
7. Metin Sorunları Nasıl Çözülebilir?.....	23
II. ANLAM BAHRİNE SÖZ YELKENİ AÇMAK Söz-Anlam İlişkisi 27	
Giriş.....	27
1. Söz Üzerine... ..	29
2. Anlam Üzerine... ..	34
III- 73 FIRKA HADİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME	39
Giriş.....	39
1. 73 Fırkayla İlgili Rivayetler	40
1.1. Ümmetin Çeşitli Fırkalara Ayrılacağını Haber Veren Rivayetler	40
1.2. Hangi Fırkanın Cennetlik veya Cehennemlik Olduğunu Bildiren Rivayetler	41
1.3. Cennet'e Girecek Fırkayı Tavsif Eden Rivayetler	41
1.4. Cehennem'e Girecek Fırkayı Bildiren Rivayetler.....	42
1.5. Cemaate Tabi Olmayı İfade Eden Rivayetler	43
2- Rivayetlerden Çıkarılabilecek Sonuçlar	45
3- Konuyla İlgili Bazı Kavramlar	46
3.1. Rey	46
3.2. İhtilaf	48
3.3. İftirak	49
3.4. Cemaat	50
4. Rivayetlerin Senet Tahlili	51
4.1. Birinci Tabakaya Giren Rivayetler.....	52
4.2. İkinci Tabakaya Giren Rivayetler.....	52
5. Hadislerin Sıhhat Durumları.....	53
6. Rivayetlerin Metin Tahlili	56
6.1. Konuyla İlgili Kur'an'ın Mesajı	58
6.2. Rivayetlerin Tarihsel Analizi	62
6.3. Rivayetlerin Genel Değerlendirilmesi.....	69
Sonuç.....	72

IV. APOKALİPTİK HADİS EDEBİYATI VE PROBLEMLERİ -----	75
Giriş -----	75
1. Apokaliptik Edebiyat ve Problemleri-----	76
1.1. Apokaliptik Hadis Edebiyatı-----	76
1.2. Hz. Peygamber'in Gelecekte Haber Vermesinin İmkânı ----	80
1.3. Kur'an'da Gayb Problemi -----	82
1.4. Peygamberlerin Bilgilerinin Kaynağı -----	86
1.5. Apokaliptik Edebiyat ve Peygamberlik Misyonu İlişkisi ----	87
2. Hilafetin Süresini Bildiren Rivayetler-----	92
2.1. Rivayetin Senet Tahlili-----	93
2.2. Rivayetin Metin Tahlili ve Değerlendirilmesi -----	97
Sonuç-----	101

V. HADİS İLMİNDE İSNADIN OTORİTESİ VE AKLA RAĞMEN HADİS OKUYUCULUĞUNA BİR ÖRNEK: "RECİM CEZASI" RİVAYETLERİNE ELEŞTİREL BAKIŞ -----

Giriş -----	103
1. Mâiz b. Mâlik'e Verilen Recim Cezası İle İlgili Rivayetler -----	112
1.1. Nuaym b. Hezzal Rivayeti-----	112
1.2. Nasr b. Dehr el-Eslemî'nin Rivayeti -----	114
1.3. Ebû Berze el-Eslemî'nin Rivayeti-----	115
1.4. Ebû Mâlik el- Eslemî'nin Rivayeti-----	116
1.5. Büreyde b. el-Husayb'ın Rivayeti -----	116
1.6. Câbir b. Abdillâh'ın Rivayeti-----	119
1.7. Câbir b. Semure'nin Rivayeti -----	122
1.8. Ebû Saîd el-Hudrî'nin Rivayeti -----	124
1.9. Ebû Hüreyre'nin Rivayeti -----	126
1.10. Hz. Ebû Bekir'in Rivayeti -----	127
1.11. İbn Ömer'in Rivayeti -----	128
1.12. İbn Abbas'ın Rivayeti-----	129
1.13. Sehl b. Sa'd'ın Rivayeti -----	130
1.14. Meçhul Sahabinin Rivayeti -----	131
2. Ortak Hadis Metni -----	131
2.1. Ortak Metnin Değerlendirilmesi -----	133
3. Müellifin Rivayetleri Değerlendirmesi-----	135
3.1. Hadislerin Senet/İsnat Açısından Değerleri-----	135
3.2. Müellifin Rivayetleri Metin Açısından Değerlendirmesi ----	136
3.3. Müellifin Hadis Metinlerinde Tespit Ettiği Problemler ----	138
3.4. Müellifin Sonuç Değerlendirmesi -----	139
4. Genel Değerlendirme ve Sonuç -----	140
4.1. Karar Aşaması-----	145
4.2. İnfaz Aşaması -----	146

VI. "...Savaşmakla emrolundum" HADİSİ ÖRNEĞİNDE HADİSLERİN TASNİFİ PROBLEMİ----- 151

Giriş-----	151
1. Tasnif Problemi-----	152
1.1. "Savaşmakla emrolundum..." Hadisi ve Kaynaklardaki Tasnifi	155
1.2. "Lâ ilâhe illallah deyinceye kadar savaşmakla emrolundum." Şeklindeki Hadisler-----	156
1.3. "Lâ ilâhe illallah deyip namaz kılıp zekât verinceye kadar..." Şeklindeki Hadisler-----	156
1.4. Diğer Rivayetler-----	157
2. "Emrolundum" Hadisinin Zikredildiği Kitap ve Bab Başlıkları ----	159
2.1. Hadisin Zikredildiği Bab Başlıkları-----	159
2.2. Hadisle İlgili Yorumlar-----	161
3. Rivayetin Metin Tahlili-----	167
4. Konuyla İlgili Ayetler-----	167
5. Önerilen Tasnif Yöntemi-----	171
6. Rivayetlerin Değerlendirilmesi ve Sonuç-----	174

VII. KADINLAR İLE TOKALAŞMANIN HARAMLIĞINI BİLDİREN HADİSLERE SEMANTİK BİR ANALİZ----- 177

Giriş-----	177
1. Tokalaşmanın Haramlığına Delil Sayılan Rivayetler-----	177
2. Hz Peygamber'in ve Ashabının Eşleri Dışındaki Kadınlar İle Temas Ettiklerini Gösteren Deliller-----	184
3. Rivayetler İle İlgili Görüş ve Değerlendirmeler-----	186
3.1. Tokalaşmayı Haram Kabul Edenler-----	186
3.2. Tokalaşmayı Mubah Kabul Edenler-----	189
4. Metinlerin Muhteva Bakımından Değerlendirilmesi-----	190
5. Semantik Analiz ve Rivayetlerin Metin Tenkidi-----	193
Sonuç-----	202

VIII. TARİH BİLİNCİMİZ Hadislerle Çöküş Sürecinde Başlatılan Tarih: İslam Tarihi----- 207

Giriş-----	207
1. Hadislerin İnşa Ettiği tarih Algısı-----	212
1.1. İlk Neslin/Sahabenin ve İlk İslamî Asrın Kutsallığı (Zirvede Başlayan Tarih)-----	212
1.2. İlk Üç Nesliden Sonraki Çöküş Süreci-----	215
2. Rivayetlerin Değerlendirilmesi ve Problem Alanı-----	217
2.1. Rivayetlerin Oluşturduğu Tarih Bilinci-----	219
2.2. Tarih Bilincini Oluşturan Rivayetlerin Tarihsel Koşulları --	226
3. Rivayetlerin Değerlendirilmesi-----	229

4. Rivayetlerin Bugünkü Mesaj Değeri -----	230
Sonuç-----	231

IX. İSLAM DÜŞÜNCE GELENEĞİNDE TARİHİN ÖZNESİ SORUNU-----

Giriş -----	235
1. Kur'an'da Tarih: Kur'an-Tarih İlişkisi -----	240
2. Kur'an'ın Teosentrik Üslubu-----	243
Sonuç-----	251

X. SÜNNET KAVRAMINI YENİDEN DÜŞÜNMEK-----

Giriş -----	253
Kuranî Bir Kavram Olarak: Sünnet -----	255

XI. YAŞAYAN SÜNNET VE SOSYAL HAYAT -SÜNNETİN GÜNCELLENMESİ-----

Giriş -----	259
1. Sorun Alanı-----	261
2. Sünnet Nedir?-----	264
3. Kavramsal Çerçeve -----	265
4. Sünnet Toplum İlişkisi (Sosyal Hayat)-----	268
4.1. Sünnetin Bireye Mesajı -----	268
4.2. Sünnetin Aileye Mesajı -----	271
Sonuç-----	272

BİBLİYOGRAFYA-----

DİZİN-----	287
-------------------	------------

ÖN SÖZ

Daha çocuk sayılacak yaştaayken, İmam Gazâlî'nin “*İhyâu Ulûmi'd-Dîn*” adlı eserindeki hadisleri ezberlemeye çalıştım. İlahiyat fakültesinde öğrenci olduğum yıllarda kendimi hadis ezberlemeye vermiş ve hadisçi olmaya niyetlenmişim. Hâsılı hadisçi olmak hayalim ve idealimdi. Cenabı Hak kısmet etti ve yıllardır hadis kürsüsünde ders veriyorum. Tabi halen bir hadis talebesiyim ve bununla iftihar ediyorum. Ağırıklı olarak Hadis Usûlü ve Hadis metinlerinin anlaşılması ve yorumlanması konuları üzerine çalışıyorum.

Okuyacağımız bu eser, birçoğu daha önce yayınlanmış makalelerimle bazı yayımlanmamış yazılarımdan oluşmaktadır. Birçok farklı konuyu kapsayan bu makaleler ve yazılar, okuyucuya rivayetlerin metinlerini anlama ve değerlendirme konusunda bir perspektif sunacaktır diye ümit ediyorum. Öncelikle, kitaba giriş olarak yazdığım “*Hadis İlminde Metin Tenkidi*” başlıklı yazı okunmalıdır. Diğer makaleler, kitap içindeki sırayla okunabileceği gibi ayrı ayrı da okunabilir.

Bu vesileyle, Hz. Peygamber'den (a.s.) günümüze kadar mübarek Hadis İlmine emeği geçen tüm seleflerimi ve hocalarımı hayırla yâd ediyorum. Haleflerime ve öğrencilerime de bu mübarek ilme ihlas ile hizmet etmelerini, nice hayırlı çalışmalarla ona katkıda bulunmalarını vasiyet ediyorum ve dua ediyorum. Beni böyle değerli bir ilme hizmetkâr ettiği için rahmeti sonsuz olan Rabbime şükrediyorum.

Diyarbakır
17.06.2017
Ramazan 1438